

Val av gräs till parker, sportytor och landskapsområden

Reviderat mars 2016

Gräsarter

Plantor som tillhör samma art har inte identiskt arvsmaterial, men de är lika nog för att kunna korsas med varandra och ge livskraftiga frön.

I naturen utvecklar det sig olika olika «ekotyper» som är anpassade till de lokala förhållandena där de växer. Växtförädlare samlar in olika ekotyper och korsar dem för att få fram nya sorter. Plantorna inom en sort är homogena, eftersom de förökas från ett bestämt utgångsmaterial.

Endast några få experter kan skilja sorter från varandra utifrån yttre morfologiska kännetecken. I praktiken är sjukdomsresistens, skottäthet, och aggressivitet mot ogräs viktigare sortegenskaper. När det gäller styrka att stå emot vintern kan val av sort vara lika viktig som val av art.

Sammanfattning

Valet av gräsart påverkar visuellt intryck möjlighet att motstå slitage och ekonomi. Det påverkar också hur mycket resurser som skall läggas på växtskydd i framtiden. Om plantorna är väl anpassade till den lokala miljön, kommer de att klara sig bättre i konkurrans med ogräs och sjukdommar.

Att välja planter med riktig genetisk sammansättning är en viktig del av Integrerat växtskydd. Rapporter från gräsförsök under Nordiska förutsättningar ger en bra vägledning för att välja planter som tål våra vintrförhållanden, står emot skadesvampar och

konkurrerar mot ogräs. Detaljerad beskrivning av olika gräsarters egenskaper kan man finna i handboken «Gräsguiden» på www.sterf.org och listor över sorter som kan rekommenderas uppdateras varje år på www.scanturf.org.

I denna text skiljer vi mellan gräsyrtornas användningsområdena ex. prydnad, rekreation, trafik, sport, gräs under träd och landskapsgräs.

Det finns ett eget faktablad om gräs för golfbanor.

Prydnadsgräsyta framför Frederiksborgs slott i Danmark. Foto: Trygve S. Aamlid

Olika användning = olika gräsarter

Olika områden i en offentlig gräsyta ställer olika krav på gräset. Klipphöjd, vattentillgång, gödsling och slitage visar ofta vilken gräsart man bör välja.

Prydnadsgräsytor eller ornamentala gräsytor är gräsområden som har ett stort, estetiskt värde. Dessa ytor har normalt inget slitage, låg klipphöjd, skurna kanter och omger blomsterplanteringar eller fina byggnader. Detta gräs bör vara tätt, ha fin färg, tåla låg klippning och inte sprida sig för mycket i sidled.

Rekreativgräsyta är de stora gräsytor som nyttjas av allmänheten, speciellt dagar med fint väder, för picknick eller andra aktiviteter. Dessa ytor är

blir normalt inte bevattnade, så gräset bör vara torktolerant, växa långsamt och vara tätt nog för att hålla ogräs borta. Utlöpare hjälper till att reparera skador.

Trafik- och sportytor

På dessa områdena slits gräset hårt av gångtrafik eller bollspel. På dessa ytor är slitstyrka och möjlighet att reparera sig viktiga. Skötsel har stor betydelse liksom användande av rätt arter och sorter.

Gräs under träd Skuggiga förhållanden är en stor utmaning. Gräs är ljuskrävande. Plantans blad konkurrerar om ljus och dess rötter och trädens rötter konkurrerar om näring och vatten. Några gräsarter har dock större chans att klara skuggiga miljöer än andra.

Landskapsgräsytor

Några av dessa klipps inte regelbundet. Gräset i dessa områden kan växa i vägkanter, campingområden, gräs på tak eller runt sportarenor. Målet med gräset i dessa områden är att hindra erosion, hålla ogräs borta och skapa estetiskt vackra ytor.

Gräsarter till fotbollsplaner mm

Används till						Viktiga egenskaper på en skala 1-9							
Gräsart	Prydnadsgräs	Rekreations- ytor	Trafik- och sportytor	Under träd	Landskaps- gräs	Övervintrings- förmåga	Skottätthet	Gödsel- behov	Etablerings- hastighet	Tork- tolerans	Sjukdoms- resistens	Horisontal växt	att tänka på
Rödsvingel	x	x		x	x	6-7	4-6	4	4	6-8	6-8	1-5	olike underarter
Hårdsvingel / fårsvingel				x	x	5	6	2	2-3	8-9	7	1	olike arter och under- arter
Ängsgröe	(x)	x	x			8	3	7	2	3	5	8	
Rödven	x	x			x	6	6	5	6	3	3	5	
Flerårigt rajgräs	(x)		x			3	5	8	8	6	7	2	
Tuvtåtel				x		8	5	6	3	3	8	1	
Vitgröe						2	6	8	8	1	2	3	ogräs med stor anpass- ningsförmåga
Kärrgröe				x		4	6	6	7	3	5	5	
Trampgröe			(x) ¹			7	5	7	3	3	6	9	

1) Bara till klart avgränsade stadionanläggningar

Rödsvingel

Festuca rubra L.

Rödsvingel består av tre underarter som i huvudsak kännetecknas och skiljs på längden av de underjordiska utlöparna (Rhizomer). Dessa underarter nämns i Skandinavien med beskrivande namn: rödsvingel utan / med korta / med långa utlöpare.

Rödsvingel har trådsmala blad och två av underarterna bildar täta gräsytor. Underarten med långa utlöpare bli aldrig riktigt täta, men bör vara med då möjligheten att reparera sig och torktoleransen är god. Rödsvingel med korta utlöpare har normalt lite sämre vinteröverlevnad än underarten utan utlöpare, men den håller bättre grön färgen in på hösten och är vanligtvis något ljusare. De korta utlöparna gör att den konkurrerar bättre mot vitgröe och andra bredbladiga gräs än underarten utan utlöpare. Till vanliga gräsmattor och

parkytor bör alla tre underarterna vara med i blandningen.

Denna arten klarar sig bra under torra förhållanden och finner sig väl tillrätta i torra ytor och uppe på kullar i terrängen. Rödsvingel klarar sig med relativt lite näring och den växer inte så fort. Detta gör rödsvingel intressant ur ekonomisk synpunkt, då den inte behöver klippas lika ofta.

Rödsvingel tål korta klipphöjder och motstår många vanliga svampsjukdomar bra. Ett undantag är rödträdsjuka som ofta syns på rödsvingel eller rajgräs, speciellt vid magra förhållanden. Dessa angrepp är normalt inte så svåra och kemisk bekämpning behövs inte.

Sammanfattningsvis är rödsvingel ett bra alternativ vid reducerat nyttjande av kemiska växtskyddsmedel. Rödsvingel tål vintern relativt bra, men tar lång tid att reparera om skador har uppstått. Det är främst lågpunkter med stående vatten/is som ger vinterskador.

Foto: Ågnar Kvalbein

	Rödsvingel
	Rödsvingel
	Punanata
	Rauðvingull
	Red fescue

Hårdsvingel

Festuca trachyphylla Hack
(syn. *Festuca duriuscula* L.)

Stivsvingel
Stivbladet Svingel
Jäykkänata
Harðvingull
Hard fescue

Dessa två arterna är kortväxta, inte resurskrävande och mycket torktoleranta, men är känsliga för hårt slitage. De lämpar sig bäst på extensiva gräsytor där de inte klipps regelbundet. De två arterna nämns ofta samtidigt, då de har liknande egenskaper. De klarar sig även relativt bra i skugga.

Fårsvingel

Festuca ovina L.

Fåresvingel/Sauesvingel
Fåresvingel
Lampaannata
Sauðvingull
Sheep's fescue

Ängsgröe

Poa pratensis L.

Ängsgröe har vanligtvis en mörkt grön färg. Den har de typiska »gröe» kännetecknen. Bladspetsen är något båtstavsformad och mitt på bladöversidan går det »spår». Ängsgröe skapar många underjordiska utlöpare (Rhizomer). Dessa gör gräsmattan tålig mot slitage, den reparerar sig bra och lämpar sig bra för färdiggräsproduktion. Utlöparna innehåller mycket näring, vilket gör att den kan klara långa vinterperioder med bra överlevnad.

Ängsgröe har två svagheter. Den första är långsam gröningsprocess och

etablering från frö. Detta gör den utsatt för konkurrens från bl.a vitgröe och andra ogräs i etableringsfasen.

Det andra är att den inte tål allt för låg klipphöjd. Om den klipps för lågt blir beståndet tunnt och andra gräsarter konkurrerar bort den.

Ängsgröe trivs på näringsrik gjord, gärna med lerinslag. Där det förväntas mycket slitage och hård vinter bör ängsgröe vara med i blandningen.

Sjukdomar som rost och brunfläcksjuka kan försvaga plantorna, men sällan så mycket att det kräver kemiska växtskyddsmedel. Det är sortskillnader när det gäller resistens mot olika svampsjukdomar.

Foto: Agnar Kvalbein

Engrapp
Eng-rappgræs
Niittynurmikka
Vallarsveifgras
Kentucky bluegrass (US),
Smooth-stalked meadow
grass (UK)

Rödven

Agrostis capillaris L.
syn. *Agrostis tenuis* Sibth.

Denna gräsarten används främst i Nord-Europa så antalet sorter är relativt begränsat. Den har korta utlöpare både över och under jorden och kan bilda täta gräsmattor. Om den inte klipps lågt kan den lätt ge ett »fluffigt» intryck. Detta på grund av att de gröna bladen inte kommer från jordytan utan startar från tillväxtpunkten ca 1 cm

ovan markytan. Arten har också lätt för att skapa både frö- och vegetativa stänglar, och på fuktiga, näringsfattiga ytor kan den konkurrera bort andra gräsarter.

Som för alla venarter är rödven lite känslig för sjukdomar. Övervintringsförmågan varierar, men några norska sorter har utmärkt sig positivt och bör vara med i fröblandningar där långa, hårda vintrar väntas.

Rödven i renbestånd är inte stark mot slitage, men övervintringsegenskaperna gör att den kan vara aktuell i blandningar med krav på god övervintring.

Engkvein
Alm. Hvene
Nurmirölli
Halingresi
Colonial bentgrass (US)
Common bent /Brown-
top bent (UK)

Flerårigt rajgräs

Lolium perenne L.

Rajgräsets frö gror och etablerar sig snabbt. Den snabba etableringen gör att den konkurrerar väl med vitgröe och andra ogräs och detta kan bidra till minskad användning av kemiska växtskyddsmedel.

Flerårigt rajgräs är världens mest använda på gräsytor i de tempererade klimatzonerna. Och utvalet av sorter är stort. Plantorna har en fin grön färg med glänsande bladundersida.

Rajgräsplantorna är mycket slitstarka, men de växer normalt inte i sidled (horisontellt).

Nu har det börjat att marknadsföras sorter med så kallast «sedostoloner» (RPR - Regenerating Perennial Ryegrass), men större skador i grästyten bör dock repareras genom att stödså med nya frön. Rajgräs växer förhållandevis fort och speciellt på hösten kan de enskilda plantorna sticka upp över övriga gräsarter. Den har också lätt för att skicka upp stänglar. Detta kan ge en

ojäm yta som kräver intensivare klippning, speciellt på hösten. Fröblandningar som marknadsförs för att reparera skador mm, innehåller ofta mycket rajgräs. Var uppmärksam på att dessa blandningar kan reducera estetiskavärdet på vissa typer av grästytor.

Rajgräs tål vintern dåligt och dör ofta ut i områden med hårda vintrar. I områden med gynnsammare vintrar kan den dock överleva relativt bra. Det är små skillnader mellan sorter när det gäller vinteröverlevnad, men det är dokumenterat att tetraploida sorter (Sorter med dubbel kromosomuppsättning) är starkare mot övervintringssvampar).

Under nordiska förhållanden är rajgräs starkt mot de flesta sjukdomar under växtsäsongen, men några sorter blir lätt angripna av rost. Rajgräs används främst på ytor som har stort slitage ex. fotbollslaner mm.

För att ge snabbare etablering innehåller fröblandningar till park och vanliga trädgårdar ofta 10 – 20% rajgräs. Detta kan vara både för- och nackdelar, de rajgräsplantor som överlever kan utvecklas till kraftiga, snabbväxande tuvor i grästyten. Rajgräs bör stödsås regelbundet för att ge ett jämnt bestånd och säkra etablering i skador.

Foto: Agnar Kvalbein

Engelsk rajgräs

Alm. Rajgræs

Englanninraiheinä

Túnruðggesi

Perennial rye grass

Vitgröe

Poa annua L.

Vi rekommenderar inte att så vitgröe, eftersom det material som finns på marknaden ofta är oseficierat och saknar dokumenterat goda egenskaper. Vitgröe etablerar sig i nästan alla planer som ett ogräs. Arten har en mycket stark förmåga att producera livskraftiga frön. Fröna sprids effektivt med bl a skor, djur och maskiner över grästyten.

Vitgröe är ett ljus grönt gräs med ett svagt, grunt rotsystem. Den är därför känslig mot torka. Gräset är också svagt mot angrepp från svampsjukdomar exempelvis *Microdochium* och den tål vinterförhållanden dåligt.

Den är däremot exteremt bra på att anpassa sig till olika växtförhållanden. Den tar därför över på områden där andra gräs inte trivs så bra, exempelvis på fuktiga, kompakterade eller skuggiga

områden. Denna typ av vitgröeområden verkar döda på våren men nytt frö gror snabbt från fröbanken i jorden och ger ofta en bra, tät gräsmatta under juni månad.

Skötsel av vitgröe kräver mycket gödsel, vatten och kemiska växtskyddsmedel om sjukdommar skall hållas borta. Det är därför ett gräs som bör undvikas. Detta kan vi göra om man inte klipper lägre än 3 cm och håller vattentillförsel och näringsmängder låga.

I Skandinavien med hårda vintrar rekommenderar vi att hålla vitgröe borta om det är möjligt. Detta kan ske främst genom att ge de andra perenna, ädelgräsen så goda förutsättningar som möjligt, så att vitgröen inte kan konkurrera på sina villkor.

Foto: Agnar Kvalbein

Tunrapp

Enårig Rapgræs

Kylänurmikka

Varpasveifgras

Annual meadow grass (UK)
Annual bluegrass (US)

Tuvtåtel

Deschampsia cespitosa L.

Tuvtåtel har styva blad och bildar i naturen tydliga tuvor på fuktiga marker. Om den inte klipps lågt kan det bli resultatet även på vanliga gräsytor. Arten har en ljusgrön färg som under torra förhållanden kan bli nästan vit. Tuvtåtel har visat sig mer skuggtölerant än de flsta andra arter. Den är härdig och har bra vinteröverlevnad, tål slitage bra, och angrips sällan av sjukdomar.

Sølvbunke
Mosebunke
Nurmilauha
Snarrøtarpuntur
Tufted hair-grass / tussock grass

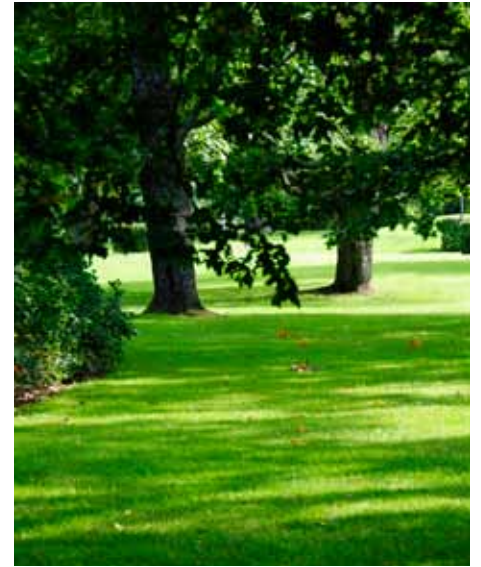

Foto: Karin Schmidt

Kärrgröe

Poa trivialis L.

Kärrgröe är mer finbladig och har ljusare färg än ängsgröe. Den har inte så bra slitstyrka men klarar sig relativt bra på lite fuktiga och skuggiga lägen. Slitage och konkurrens från andra gräs påverkar kärrgröe negativt, men den kan vara lämplig att använda i blandning med rödsvingel i lägen med skuggiga förhållanden.

Markrapp
Alm. Rapgræs
Karheanurmikka
Hasveifgras
Rough bluegrass (US),
Rough-stalked meadow-grass (UK)

Foto: Karin Schmidt

Trampgröe

Poa supina Schrad.

Trampgröe är ett flerårigt, bredbladigt gräs med kraftiga utlöpare. Ensamma plantor kan därför sprida sig över ett större område. Färgen är ljusgrön, nästan gulaktig. Den trivs bäst på fuktig och näringsrik jord har ett aggressivt växtsätt och god slitstyrka. Trampgröe etablerar sig nästan lika sent som ängsgröe men är tidigare i tillväxt på våren. Torktoleransen är dålig, men vinteröverlevnaden är god.

Tyska försök har visat att denna art

kan konkurrera ut andra gräsarter på slitage utsatta områden, speciellt där det också är skuggigt. I förhållande till ängsgröe bekräftas detta i norska försök. I övrigt har vi lite erfarenhet av gräsarten. Vid omfattande sådd på gräsytor är vi bekymrade att den skall konkurrera ut andra gräs och bete sig som en ny främmande, invasiv art, och i de fall den skall användas bör det endast vara i avgränsade stadionanläggningar.

Veirapp
Lav Rapgræs
Juurtonurmikka
?
Supina bluegrass (US),
Prostrate meadow-grass /
Creeping meadow-grass (UK)

Prövning av grässorter och sorter i ett slitageförsök på Landvik. De ljusa rutorna med trampgröe tålde slitage mycket bättre än ängsgröe sorterna, runt om. Trampgröen spred sig också in i närliggande rutor. Rutorna längst till höger är flerårigt rajgräs. Foto: Trygve Aamlid

Val av gräs

Det är vanligt att såblandningar består av olika arter och sorter. På det sättet blir gräsmattan mer robust med tanke på sjukdomsangrepp och variationer i jord- och växtförhållanden. När man har bestämt sig för vilka arter som skall vara med i en fröblandning, är det en god regel att välja minst två helst tre sorter av respektive art.

1. Vinteröverlevnad

I större delen av Skandinavien ger vintern regelmässigt stora skador på gräset. Det är många olika orsaker till skadorna. Långvarig period under snö, tar på reservnäringen. Snötäcke på mark utan frost ger ett högt svamptryck. Is och vatten som blir stående kan effektivt kväva ihjäl plantorna.

Vinterskador ger stora direkta kostnader och tappade intäkter, men det ger också mer ogräs speciellt vitgröe. Därmed ökar behov av gödsel och kemiska växtskyddsmedel. Ett gräs vinteröverlevnad bör därför ges stor vikt i Norden. Det finns nordiska grässorter som inte är bäst, när det gäller täthet och grön färg på hösten, men som har mycket bra vinteröverlevnad. Vi anser att man bör blanda in några av dessa sorter på platser där man kan förvänta sig vinterskador.

2. Jordtyper

I ett parkområde kan det vara stora variationer i jordmånen, olika gräsarter föredrar olika jordtyper. Rödsvingel trivs bra på torra, sandiga jordar. Ängsgröe trivs på lerjord med högt pH och högt näringsinnehåll. På fuktiga men lite mer näringsfattiga områden, klarar sig rödven bra. Genom att använda en blandning av dessa tre arterna, så vill respektive gräsart dominera sina lämpliga områden.

3. Miljökrav

Myndigheter kan ställa miljökrav vid nyanläggning av gräs. Utlakning av näringsämnen och kemiska växtskyddsmedel till vatten och vattendrad skall vara minimalt. Klimatgaser (koldioxid mm) och energiförbrukning skall reduceras. Generellt är det så att gräsplantor som växer sakta har mindre gödselbehov och och kräver mindre klippning, än de som växer fort.

Här rangordnar vi arterna efter ökande tillväxt: Hårdsvingel < Rödsvingel < Rödven < Ängsgröe = Tuvtätel = Trampgröe < rajgräs = Vitgröe.

Svampsjukdomar kan skada plantor, men det är sällan aktuellt att använda

kemiska växtskyddsmedel vid anläggning av grönytor. Ett undantag kan vara värdefulla områden där man misstänker risk för snömögelangrepp. Svingelarter skadas mindre än venarter. Ängsgröe kan skadas på bladen, men den kommer nästan alltid tillbaka snabbt genom sina effektiva utlöpare.

Hittills har inte motståndskraft mot de vanligaste svampsjukdomarna som förekommer i Norden getts stor vikt vid utveckling av nya sorter. Med ökande miljöhänsyn kommer detta att ändra sig. I framtiden kan vi vänta oss sorter som har bättre motstånd mot våra vanligaste skadesvampar. Det förädlingsarbetet kommer dock att ta ca 10 – 15 år.

På vägkanter och andra områden där gräset får blomma och sätter fröskall vi ta hänsyn till biologisk mångfald och risken för genetisk förorening. Här bör vi välja gräsarter som så långt som möjligt växer naturligt i området. Fröblandningar bestående av av utländska sorter bör inte användas i dessa områden.

Val av gräs till parker, sportytor och landskapsområden

Reviderat mars 2016

Summering: Gräsarter till olika användningsområden

Prydnadsgräsyta

Vi denna typ av gräsyta är det lämpligt att välja en fröblandning som huvudsakligen är baserad på rödsvingel, utan eller med korta utlöpare gärna med ett litet inslag av rödven (5%). Några nya rajgrässorter är mörkt gröna och och kan ge mycket snabb etablering och fin färg, men arten tål hårda vintrar dåligt. Om vinterstyrka är viktigt bör hellre nya finbladiga ängsgröesorter vara med, men då måste man vara förberedd på att gräset kan sprida sig till omgivande ytor.

Rekreativgräsytor

Bör sås med en blandning av ängsgröe och rödsvingel, välj sorter med stor skottätehet för att reducera ogräsproblem. Om det är tillåtet kan en bekämpning av ogräs vid etableringen vara en bra åtgärd. I en tät och väl etablerad gräsyta kommer maskros, grodblad och andra vanliga ogräs att ha svårt att etablera sig i turfén.

Trafik- och sportytor

Bör sås med ängsgröe eventuellt trampgröe och rajgräs. Det är viktigt att

uppkomna skador i gräsmatten snabbt läks ihop. Skador bör repareras så fort som möjligt, för att inte få in ogräs i ytan. Stödsådd med rajgräs och riklig dressning med sand, hindrar ogräs från ta över i områden med mycket slitage.

Gräs under träd

Skuggiga förhållanden klarar inte hårt slitage. Öka gärna klipphöjden för att plantorna skall kunna ta till sig och utnyttja ljuset mer effektivt. Som komplement till rödsvingel kan det vara aktuellt att ta med tuvtätel och kärrgröe.

Landskapsgräs

Torktolerans och önskan om begränsad tillväxt gör att en blandning av rödsvingel, rödven, eventuellt med inslag av hårdsvingel och fårsvingel, kan vara ett lämpligt alternativ. Av hänsyn till den biologiska mångfalden bör man välja nationella och om möjligt lokala sorter. Är ytan tillräckligt näringsfattig, kan det vara aktuellt att blanda in frö för att skapa en torrängsflora.

Författare

Agnar Kvalbein & Trygve S Aamlid
NIBIO Turfgrass Research Group
agnar.kvalbein@nibio.no
trygve.aamlid@nibio.no

Översättning: Peter Edman, SGF
Form: Karin Schmidt

Läs mer

Aamlid, T.S. 2015. Fra krater til vakert. Hyttemagasinet 2015 (2): 101-103.

Aamlid, T.S., F. Enger 2012 & B. Sandström 2012. Tio år med tuvtätel – är den rätt for skuggiga ytor på golfbanor och fotbollsplaner? Greenbladet 29(1): 50-53.

Aamlid, T.S., L. Nesheim, R. Eltun & A. Kvalbein, 2011. Engrapp eller raigras til fotballbaner i ulike landsdeler. Hvilket naturgress skal velges? Idrett og anlegg 24(2): 52-55.

Aamlid, T.S., T. Pettersen, L. Nesheim & P. Vesterbukt & F. Enger 2012. Avsluttet prosjekt gir klare råd om gras til fotballbaner: Engrapp som basis, raigras til oversåing. Gressforum 2012(2): 18-22.

Aamlid, T.S. & T. Pettersen 2012. Lav klipping av engrapp og raigras på fotballbaner: Ikke mer tunrapp, men redusert rotutvikling. Gressforum 2012(3): 8-9.

Kvalbein, A. & Aamlid, T.S. 2015. Gräs-guiden 2015: www.sterf.org

Nordiska greenkeepers (IPM ambassadörer) som har kvalitetssäkrat detta faktabladet och som kan hjälpa till med goda råd om val av gräs till parker, sportarealer och landskapsområden

René Juel Andersen

Himmelbjerg GK, Danmark
chefgreenkeeper@himmelbjerggolf.dk
Tel: +45 42301667

Steinar Selle

Telemark Park og Hage, Norge
steinsell@msn.com
Tel: +47 48075980

Daniel Perkmar

Kristianstad Kommun, Sverige
daniel.perkmar@kristianstad.se
Tel: +46 73 313 87 22

SGF Bankonsulenter <http://www.golf.se/klubb-och-anlaggning/banskotsel/>